

УДК 657.6:69.05
JEL Classification: D22, L74, M40, M41

DOI: 10.37332/2309-1533.2022.2-3.9

Гуменна-Дерій М.В.,
канд. екон. наук, старший викладач
кафедри обліку і оподаткування,
Західноукраїнський національний університет,
Тернопіль

КОНЦЕПЦІЯ КОНТРОЛЮ ТА ПРЕВЕНТИВНО-СУПУТНІ ЗАХОДИ З ПОЛІПШЕННЯ РЕСУРСНОГО ПОТЕНЦІАЛУ В ЖИТЛОВОМУ БУДІВНИЦТВІ

Gumenna-Derii M.V.,
cand.sc.(econ.), senior lecturer at the
department of accounting and taxation,
West Ukrainian National University,
Ternopil

CONCEPT OF CONTROL AND PREVENTIVE ACCOMPANYING MEASURES FOR IMPROVING THE RESOURCE POTENTIAL IN RESIDENTIAL CONSTRUCTION

Постановка проблеми. Концепція контролю у будівництві супроводжується низкою особливостей. Термін спорудження житла є довготривалим процесом, кількість матеріально-технічних та фінансових ресурсів у будівництві значна, а постійні інфляційні та воєнні процеси в країні дестабілюють зовнішній і внутрішній економічний клімат. В зв'язку із цим, контроль за ресурсами здійснюється на декількох рівнях та значною кількістю контролюючих органів. Крім цього, у будівництві задіяний фінансовий посередник, який також виконує контролюючі функції за наданими і використаними ресурсами. Фінансовий посередник не лише захищає ресурсну базу своїх інвесторів, але й контролює терміни своєчасної здачі об'єктів житлового будівництва в експлуатацію.

Незважаючи на ефективно розроблену концепцію контролю у будівельній галузі, існує низка проблемних питань, що супроводжуються постійною зміною законодавчої бази, стрибками у курсі валют, війною в Україні, сумнівними заборгованостями, пошуком альтернативних джерел енергії, соціальною відповідальністю бізнесу і, навіть, погодними умовами. Часткове вирішення цих проблем, вважаємо, можливе за умови використання превентивно-супутніх заходів, що дадуть змогу спрогнозувати майбутні контрольні дії та уникнути похибок в процесі здійснення внутрішнього контролю у будівництві, що ефективно вплине й на зовнішній контроль.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичну та методологічну базу контролю за матеріально-технічними та фінансовими ресурсами досліджували українські вчені та економісти, зокрема: Бардаш С. В., Гуцайлюк З. В., Мельник К. П., Терещенко Л. В., Шматковська Т. О. Іноземні вчені також досліджували проблемні аспекти контролю та ресурсного потенціалу, зокрема: ДеЧенцо Девід А., Робінс Стефан П., Чалмерс К., Хей Д. і Хліф Х. Ці вчені зробили значний внесок у розвиток теорії та методології контролю за ресурсами, проте не всі аспекти щодо сучасних проблем будівництва та застосування контрольних функцій достатньо досліджені.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження концепції контролю та превентивно-супутніх заходів з поліпшення ресурсного потенціалу суб'єктів господарювання на прикладі будівельних підприємств. Для досягнення мети визначені такі завдання: з'ясувати особливості чинної системи контролю у будівництві; здійснити класифікацію видів контролю у будівництві; розробити концепцію контролю щодо матеріально-технічних та фінансових ресурсів у будівельній галузі; виявити новітні види контролю; визначити перспективи поліпшення контролю за ресурсами у будівництві та потенціалу покращення превентивно-супутніх заходів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Станом на вересень 2022 року, за верифікацією, яку провів спільно Світовий банк із Міністерством розвитку громад і територій України, «росія завдала прямої шкоди Україні на суму \$326 млрд. Як зазначив прем'єр-міністр Д. Шмигаль, з цієї суми \$105 млрд необхідні на відновлення різних зруйнованих об'єктів. На швидке відновлення необхідно \$17 млрд, 3,4 млрд з яких Україна отримує уже в цьому році, а решту – в 2023 році» [1]. А це означає, що контроль за використанням таких коштів має бути ефективним та цілеспрямованим.

Організація і методологія ведення контролю у житловому будівництві мають деякі особливості. Так, при проведенні контролю доцільно враховувати: етапи будівництва; специфічну документацію, що застосовується у будівельній галузі; наявність фінансового посередника, який виконує додаткові контрольні функції за використанням матеріально-технічних та фінансових ресурсів; потреба у розробці превентивного контролю щодо застосування альтернативних джерел енергії у будівництві.

Вартість процесу будівництва включає декілька етапів: 1. Складання кошторисної документації. 2. Розробка ескізного та робочого проєкта. 3. Розрахунок вартості та здійснення будівельно-монтажних робіт. 4. Розрахунок вартості та проведення пусконаладжувальних робіт.

Загалом, вартість будівництва обчислюється згідно з «Правилами визначення вартості будівництва» ДБНД.1.1-1 [2].

Порядок визначення вартості будівництва на різних етапах інвестиційного процесу відповідно до Настанов Мінрегіону передбачає: «1) визначення вартості об'єкта будівництва на етапі складання інвесторської кошторисної документації; 2) розрахунки за обсяги виконаних робіт, у т. ч. порядок обчислення маси прибутку, розрахунку коштів, необхідних на покриття додаткових витрат, пов'язаних з інфляційними процесами, ризиків учасників будівництва, інших витрат, які враховуються у зведеному кошторисному розрахунку (на зведення, розбирання титульних тимчасових будівель та споруд, утримання служби замовника тощо); 3) визначення вартості об'єкта будівництва при складанні ціни пропозиції учасника процедури закупівлі (договірної ціни); 4) визначення вартості виконаних робіт та витрат» [3].

До зазначеного вище потрібно додати, що контроль за етапами будівництва і визначенням вартості будівельних робіт дає змогу виявити недоліки щодо похибок у кошторисному плануванні на майбутній період; поліпшити методику розробки генплану; виявити порушення щодо ведення первинної, зведеної та звітної документації; поліпшити порядок здійснення обліку грошових розрахунків з пусконаладжувальних робіт.

При здійсненні контрольної діяльності доцільно дотримуватись нормативно-законодавчої бази, зокрема Законів України: «Про регулювання містобудівної діяльності»; «Про основи містобудування»; «Про архітектурну діяльність»; «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності»; «Про відповідальність за правопорушення у сфері містобудівної діяльності»; «Про будівельні норми»; «Про енергетичну ефективність»; «Про благоустрій населених пунктів»; «Про запобігання впливу світової фінансової кризи на розвиток будівельної галузі та житлового будівництва»; «Про фінансово-кредитні механізми і управління майном при будівництві житла та операціях з нерухомістю»; «Про технічні регламенти та оцінку відповідності»; «Про доступ до об'єктів будівництва, транспорту, електроенергетики з метою розвитку телекомунікаційних мереж»; «Про оцінку впливу на довкілля»; «Про енергетичну ефективність будівель»; «Про державний ринковий нагляд і контроль нехарчової продукції»; «Про надання будівельної продукції на ринку»; «Про загальну безпечність нехарчової продукції»; «Про технічні регламенти та оцінку відповідності».

Це дає нам підстави стверджувати, що в будівництві задіяний великий перелік нормативно-правових актів України, а отже виникає потреба у значній кількості контрольних заходів. Така особливість має як свої переваги, так і власні недоліки. Тому пропонуємо розглянути види контролю, щоб визначити його специфіку у будівництві (рис. 1). Ми розглядаємо контроль за його видами; суб'єктами; формами; об'єктами, що пов'язані з процесом будівництва.

На основі аналізу різних точок зору вчених-економістів професор З. В. Гуцайлук робить певні висновки. Один із них стосується того, що «у ринковому середовищі контрольна функція бухгалтерського обліку обмежена якістю формування інформаційних масивів та правильності складання фінансової звітності, тобто контролем власної діяльності бухгалтерії як структурного підрозділу господарюючого суб'єкта» [4, с. 143]. Таке твердження вважаємо досить вдалим і таким, що дає змогу об'єктивно оцінити проблеми контролю для визначення перспективних напрямків наукових пошуків.

Нині інформація для контролю використовується із різних баз даних, а контроль проводиться за різними суб'єктами. Популярності набуває контроль за енергоефективністю, оперативний контроль, превентивний контроль, супутній контроль, контроль з використанням принципу зворотного зв'язку.

Контроль за енергоефективністю належить до новітніх видів контролю. Він вимагає нових підходів до його організації та методики і володіння фахівцями-енергетиками достатнім рівнем знань та вмінь для здійснення такого виду контролю. Кузіна І. зазначає, що «енергоефективність, про яку досить багато говорять останнім часом і актуальність якої лише зростає, – доволі широке поняття, що, зокрема, включає в себе енергоефективність будівель, та відзначити прогрес, якого досягла Україна у відповідному питанні з 2017 року, коли було ухвалено Закон України «Про енергетичну ефективність будівель». ... Енергетичні аудиторі будівель (енергоаудиторі будівель) – це фізичні особи, які мають дійсний кваліфікаційний сертифікат, отриманий за результатами проходження сертифікації осіб, та які мають намір провадити діяльність із сертифікації енергетичної ефективності, енергетичного аудиту будівель та обстеження технічних установок» [5]. Потреба в енергетичному аудиті особливо актуальна під час війни, коли енергосистема України та Європи вимушено змінює свої енергетичні пріоритети.

1. Контроль за видами
- державний; - аудиторський; - приватний (контроль власника, контроль менеджерів, внутрішньо-управлінський); - громадський (місцевих органів влади, ЗМІ, місцевих депутатів, активістів, громадських організацій).
2. Контроль за суб'єктами
- Державна аудиторська служба України; - Державна податкова інспекція; - Державна інспекція архітектури та містобудування України; - Державна санітарно-епідеміологічна служба; - Органи державного пожежного нагляду; - Державне агентство земельних ресурсів та його територіальні органи; - Державна екологічна інспекція; - Державний комітет України по промисловій безпеці, охороні праці і гірничого нагляду; місцеві органи влади (ОТГ) (обласні, районні громади); - аудиторські фірми; - внутрішні контролери; - фінансовий посередник; - управитель у фонді фінансування будівництва (ФФБ) та фонді операцій з нерухомістю (ФОН); інвестиційний фонд у інститутах спільного інвестування (ІСІ); - фондова біржа; - індивідуальні забудовники; - комерційні банки та НБУ; - інвестори; постачальники та підрядники; - орендодавачі; - власники землі під будівництвом; дебітори та кредитори; - проектні організації та інші контрагенти.
3. Контроль за формами
- слідство (розслідування); - ревізія; - господарська суперечка; - перевірка; - аудит; - обстеження; - огляд; - інвентаризація; - судово-бухгалтерська експертиза (СБЕ) або економічна експертиза; - економічний аналіз.
4. Контроль за об'єктами, що пов'язані з процесом будівництва
- за дотриманням умов договорів про будівництво і виконання будівельно-монтажних робіт; - за своєчасністю та повнотою розрахунків між замовниками, забудовниками та іншими учасниками процесу будівництва; - за номенклатурою, обсягами і термінами постачання матеріально-технічних ресурсів для будівельного підприємства; законність виділення земельної ділянки під об'єкт майбутнього будівництва; - за станом, динамікою та структурою дебіторської заборгованості; - за довготерміновими фінансовими інвестиціями; за поточними фінансовими інвестиціями; - за об'єктами поточного будівництва; - за об'єктами незавершеного будівництва (з рівнем завершення 80% і більше); - за об'єктами підвищеної значимості (відновлення пошкодженого війною житла; відбудова повністю зруйнованого житла; будівництва нових індивідуальних та багатоквартирних будинків за рахунок державного та місцевого бюджетів; складання модульних будиночків (містечок)).

Рис. 1. Класифікація видів контролю у будівництві

Джерело: власна розробка авторки

Крім енергетичного аудиту, важливого значення у будівництві варто надати оперативному контролю. Проаналізувавши наукові висновки про сутність оперативного контролю як в Україні, так і за кордоном 27 науковців та економістів, вчені Т. О. Шматковська, К. П. Мельник встановили, що «63% з них відрізняють лише поточний контроль, незначна частина з них ототожнює його з робочим. 33% – віддають перевагу оперативному, порівнюючи його з поточним. 1% заперечують наявність поточного та оперативного контролю. Кількісно відсотковий аналіз не дає повного уявлення про теоретичну сутність оперативного контролю, але результат змушує критично оцінювати наукові позиції попередніх дослідників» [6].

Вважаємо, що поточний та оперативний контроль є близькими поняттями за сутністю, але, водночас, мають певні відмінності. Поточний контроль виникає під час поточної діяльності підприємства, він є тривалішим за оперативний контроль. Оперативний контроль здійснюється в досить короткі терміни, а тому його можна назвати швидким контролем. Оперативний і поточний контролю дають змогу вирішити проблемні питання будівництва в частині обліку матеріально-технічних та фінансових ресурсів, а також ці види контролю зіставні з супутнім контролем.

Вчені-економісти С. П. Робінс та Д. А. ДеЧенцо вважають, що «менеджери можуть запроваджувати контроль у різний час: до початку здійснення функцій, у процесі їхнього виконання та

після їхнього завершення. Перший вид контролю має назву превентивного контролю; другий називається супутнім контролем і останній – контроль за принципом зворотного зв'язку» [7, с. 527].

Нестабільний фінансовий клімат будівельних підприємств, перманентні інфляційні процеси, воєнні дії негативно впливають на превентивний контроль. Цей вид контролю застосовується будівельними підприємствами не в повній мірі, хоч превентивний контроль у будівництві за матеріально-технічними та фінансовими ресурсами є надзвичайно важливим, оскільки дає змогу спрогнозувати та персоналізувати проблемні питання, які можуть виникати під час ведення обліку і формування показників фінансової звітності.

Погоджуємось з С. В. Бардашем, що «під превентивністю контролю слід розуміти його здатність запобігати появі порушень у подальшому функціонуванні об'єкта контролю. Таке запобігання можливій появі порушень може бути забезпечено шляхом комплексного дослідження вже встановленого порушення та розробки рекомендацій з упорядкування або удосконалення чинних локальних норм господарювання, а також усунення причин і умов гіпотетичної появи порушень» [8, с. 315].

У будівництві превентивний контроль щодо матеріально-технічних та фінансових ресурсів полягає у: прогнозуванні обсягів постачання матеріально-технічних ресурсів, плануванні ремонтних робіт та в розрахунку потреби у кількості матеріальних і технічних ресурсів, виборі контрагентів та способів поставки ресурсів, виборі додаткових статей фінансової звітності, розробці плану щодо етапів будівництва й обсягів виконаних робіт та оплаті за них.

Внутрішні контролери, зазвичай, використовують супутній контроль, який спрямований на коригування проблем, які виникають в процесі ведення обліку і формування фінансової звітності в частині матеріально-технічних та фінансових ресурсів. Вважаємо, що при проведенні супутнього контролю внутрішнім контролером потрібно надати особливого значення документації, яка формується управлінським обліком. З метою поліпшення супутнього контролю в самому підприємстві, дані управлінського обліку може застосовувати лише внутрішній контролер будівельного підприємства.

Супутній контроль щодо матеріально-технічних і фінансових ресурсів здійснюється таким чином, що у процесі діяльності бухгалтер та внутрішній контролер усувають недоліки щодо псування матеріальних цінностей, ремонту технічних ресурсів, несвоєчасних розрахунків із контрагентами, повернення сум з надлишково перерахованих коштів, виникненням сумнівних боргів.

У разі виникнення певних похибок чи штрафів в частині обліку матеріально-технічних та фінансових ресурсів застосовують контроль за принципом зворотного зв'язку. Після виправлення помилок підприємство зобов'язане уважніше вести фінансовий облік та фінансову звітність й деталізовано відстежувати зміни у законодавстві України в частині контролю. Щодо матеріально-технічних та фінансових ресурсів у будівництві, то контроль за принципом зворотного зв'язку проявляється через виявлення і виправлення похибок минулих подій щодо нестач матеріальних та технічних ресурсів, неправильного розрахунку амортизації необоротних активів, при несвоєчасному здійсненні розрахунків між контрагентами за відповідними етапами будівництва, виникненні безнадійної дебіторської заборгованості.

Більшого значення варто надати концепції контролю, тому треба визначити його мету, об'єкти, принципи, завдання та функції у житловому будівництві (рис. 2).

Звідси, вважаємо, що контроль за матеріально-технічними і фінансовими ресурсами у будівництві – це система дій, що спрямована на дотримання суб'єктами контролю вимог до будівельних норм, нормативів, планів, бюджетів та правил під час підготовки і здійснення будівельно-монтажних робіт в частині матеріально-технічних та фінансових ресурсів.

Мета контролю – виявлення відхилень від заданих параметрів необоротних активів, запасів, коштів, розрахунків, інших активів, документування цих відхилень та коригування параметрів на підставі висновків контролерів. До завдань контролю за цими ресурсами у будівництві відносимо: 1) контроль за дотриманням нормативно-правових актів у сфері будівництва, обліку, контролю; 2) перевірка виробництва та/або постачання (надходження); 3) контроль за логістичними витратами на ресурси; 4) перевірка наявності (кількості, якості) та внутрішнього переміщення ресурсів; 5) контроль за зберіганням та збереженням цих ресурсів; 6) перевірка використання і списання таких ресурсів за відповідними бюджетами, нормами, нормативами; 7) контроль за нарахуванням амортизації та списанням зносу основних засобів, інших матеріальних необоротних і нематеріальних активів та інші завдання.

Дослідивши концепцію контролю на основі використаної літератури, вважаємо за необхідне виявити переваги, недоліки і перспективи розвитку контролю у житловому будівництві, які мають визначальний вплив на формування превентивно-супутніх заходів щодо поліпшення контролю за матеріально-технічними та фінансовими ресурсами (рис. 3).

Рис. 2. Концепція контролю за матеріально-технічними та фінансовими ресурсами у будівництві

Джерело: власна розробка авторки

Звідси, перспективи поліпшення контролю у житловому будівництві полягають у: створенні щорічного плану щодо проведення внутрішнього контролю та надання даних для зовнішнього контролю будівельного підприємства; вдосконалення превентивного контролю за результатами проведених перевірок на наступний період, зокрема у частині формування матеріально-технічних і фінансових ресурсів; застосування прикладних програмних забезпечень в частині матеріально-технічних і фінансових ресурсів.

Рис. 3. Переваги, недоліки та перспективи розвитку контролю у житловому будівництві
Джерело: власна розробка авторки

Останнє із запропонованого стосується питань автоматизації контролю, хмарних технологій, прикладних програмних забезпечень, які за напрямком контролю потребують подальшого вдосконалення та використання більш автоматизованої аналітики щодо результатів ведення обліку і звітності. Нині автоматизація контролю можлива лише за умови якісного управління ресурсами, що здійснює внутрішній контролер та інші контролюючі органи.

Щодо внутрішнього контролю, то цікавим є досвід американських вчених у галузі внутрішнього контролю за звітністю та перспективами її вдосконалення. Американські вчені Чалмерс К., Хей Д. і Хліф Х. зазначають, що «у 2001 році США почали регулювати звітність керівництва та аудиторів про внутрішній контроль. Хоча деякі юрисдикції наслідували приклад США, але багато інших – ні. Тому важливим питанням є актуальність внутрішнього контролю для зацікавлених сторін. З цього аналізу випливають три головні ідеї. По-перше, дані щодо економічних наслідків якості внутрішнього контролю свідчать про те, що якість внутрішнього контролю може мати значний вплив на ухвалення рішень користувачами фінансової інформації. По-друге, результати дослідження емпіричного зв'язку між структурою власності, певними характеристиками правління та якістю внутрішнього контролю загалом неоднозначні. По-третє, дослідження в юрисдикціях за межами США зростають, залишаються можливості для вивчення детермінант і наслідків внутрішнього контролю в інших юрисдикціях» [9]. Підходи даних вчених є актуальними і для застосування на українських будівельних підприємствах.

Висновки з проведеного дослідження. Проаналізувавши зазначене вище, вважаємо, що контроль за ресурсним потенціалом у будівництві необхідно здійснювати шляхом поліпшення превентивно-супутніх заходів на основі іноземного досвіду. Ці заходи можна реалізувати через перспективи подальшого розвитку контролю. Досліджені нами класифікація, концепція, переваги, недоліки та перспективи поліпшення контролю за матеріально-технічними й фінансовими ресурсами матимуть вплив на: чіткий розподіл матеріально-технічних та фінансових ресурсів майбутніх періодів; виявлення винних осіб й створення заходів для запобігання похибок у майбутньому; вибір найбільш точної методики та методології ведення обліку і їх зазначення в обліковій політиці підприємства. Застосування превентивно-супутніх заходів у контролі за конкретним об'єктом будівництвом дадуть змогу знизити ризики невиконання будівельно-монтажних робіт та виникнення безнадійних

заборгованостей, систематизувати внутрішні управлінські звіти, створити резерв грошових коштів, спроектувати енергоефективний будинок. Звідси, концепція контролю за матеріально-технічними та фінансовими ресурсами у будівництві має бути розроблена не спонтанно, а на тактичному та стратегічному рівнях, забезпечення яких можливе на будівельних підприємствах за умов врахування низки внутрішніх та зовнішніх факторів.

Література

1. Буряченко О. Коли і як можна буде отримати компенсацію за зруйноване росією майно. Аналіз. *Укрінформ*. 2022. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-ato/3580685-koli-i-ak-mozna-bude-otrimati-kompensaciu-za-zrujnovane-rosieiu-majno-analiz.html> (дата звернення: 20.07.2022).
2. Правила визначення вартості будівництва ДБН Д. 1.1-1-2000 з урахуванням Зміни № 6, затвердженої наказом Мінрегіонбуду України від 19.03.2009 р. № 114. *Будстандарт інформаційна система*. URL: https://budstandart.ua/normativ-document.html?id_doc=27840&minregion=714 (дата звернення: 20.07.2022).
3. Терещенко Л. В. Настанови Мінрегіону (на заміну ДСТУ) та зміни до Настанов 2021+2022! Визначення вартості будівництва – зміни! Кошторисні норми і нормативи. Ціноутворення. URL: <https://dki.in.ua/BP> (дата звернення: 25.07.2022).
4. Гуцайлюк З. В. Облік і контроль у ринковій економіці: елементи концепції : монографія. Тернопіль : Крок, 2013. 176 с.
5. Кузіна І. Енергетична ефективність будівель: досягнення останніх п'яти років. Юридична газета online, липень 2022. URL: <https://jur-gazeta.com/publications/practice/neruhomist-ta-budivnictvo/energetichna-efektivnist-budivel-dosyagnennya-ostannih-pyati-rokiv.html> (дата звернення: 05.08.2022).
6. Shmatkovska T. O., Melnyk K. P. Fundamentals of the Theory and Methodology of Operational Control. *British Journal of Economics, Management & Trade*. 2016. Vol. 14(4). P. 1-12.
7. Робінс Стефан П., ДеЧенцо Девід А. Основи менеджменту / Пер. з англ. А. Олійник та ін. Київ : Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2002. 671 с.
8. Бардаш С. В. Превентивність контрольного процесу: сутність та процедури забезпечення. *Таврійський науковий вісник*. 2010. Вип. 72. С. 312-317.
9. Chalmers K., Hay D., Khlif H. Internal control in accounting research: A review. *Journal of Accounting Literature*. 2019. Vol. 42. No. 1. P. 80-103.

References

1. Buriachenko, O. (2022), "When and how will it be possible to receive compensation for property destroyed by russia", *Analiz. Ukrinform*, available at: <https://www.ukrinform.ua/rubric-ato/3580685-koli-i-ak-mozna-bude-otrimati-kompensaciu-za-zrujnovane-rosieiu-majno-analiz.html> (access date July 20, 2022).
2. Ministry of Regional Construction of Ukraine (2009), The Order of "Rules for determining the cost of building DBN D. 1.1-1-2000, taking into account Amendment No. 6", no. 114, dated March 19.2009, *Budstandard information system*, available at: https://budstandart.ua/normativ-document.html?id_doc=27840&minregion=714 (access date July 20, 2022).
3. Tereshchenko, L.V. (2022), "Guidelines of the Ministry of the Region (to replace DSTU) and changes to the Guidelines 2021+2022! Determining the cost of construction – hanges! Estimated norms and standards. Pricing", available at: <https://dki.in.ua/BP> (access date July 25, 2022).
4. Hutsailiuk, Z.V. (2013), *Oblik i kontrol u rynkovii ekonomitsi: elementy kontseptsii* [Accounting and control in the market economy: elements of the concept], monograph, Krok, Ternopil, Ukraine, 176 p.
5. Kuzina, I. (2022), "Energy efficiency of buildings: achievements of the last five years", *Yurydychna hazeta online*, available at: <https://jur-gazeta.com/publications/practice/neruhomist-ta-budivnictvo/energetichna-efektivnist-budivel-dosyagnennya-ostannih-pyati-rokiv.html> (access date August 5, 2022)
6. Shmatkovska, T.O. and Melnyk, K.P. (2016), "Fundamentals of the Theory and Methodology of Operational Control", *British Journal of Economics, Management & Trade*, Vol. 14(4), pp. 1-12.
7. Robins, Stefan P. and DeChentso, Devid A. (2002), *Osnovy menedzhmentu* [Fundamentals of management], Osnovy, Kyiv, Ukraine, 671 p.
8. Bardash, S.V. (2010), "Preventiveness of the control process: the essence and procedures of ensuring", *Tavriiskyi naukovyi visnyk*, Iss. 72, pp. 312-317.
9. Chalmers, K., Hay, D. and Khlif, H. (2019), "Internal control in accounting research: A review", *Journal of Accounting Literature*, Vol. 42, no. 1, pp. 80-103.